

## Реалізація Закону України “Про фізичну культуру і спорт” у навчально-виховній сфері

*Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ)*

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Сьогодні відбувається докорінна зміна підходів до освіти та соціокультурної політики, що зумовлено переорієнтацією самого суспільного розвитку на розвиток людини, її особистих і культурних якостей.

У новому столітті зростає розуміння того, що тільки людина є одночасно початком і кінцевою метою будь-якого соціального розвитку, а Декларацією прав людини, прийнятої ООН, визначається, що освіта має бути спрямована на загальний розвиток людини. Це принципове положення є майже в усіх сучасних зарубіжних програмах розвитку освіти і в Україні зокрема.

Кардинальні зміни, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності суспільства, вимагають нових підходів щодо формування гармонійно розвиненої, суспільно активної, фізично досконалої, здорової особистості. Пріоритетними завданнями системи освіти є виховання в особистості відповідального ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної та суспільної цінності.

**Завдання дослідження** – визначення подальших напрямів удосконалення фізичного виховання в системі освіти України.

**Тема дослідження** є складовою частиною зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006–2010 роки.

**Методи та організація дослідження.** Вивчення стану фізичного виховання здійснювалось із використанням методу теоретичного аналізу та узагальнення, статистичних спостережень за розвитком фізичної культури і спорту України, нормативних актів і законів, які діють у цій сфері.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Стан здоров'я дітей в Україні залишається однією з найбільш гострих соціальних проблем. В останні роки захворюваність дітей 0–17 років становила 1326,3 захворювань на 1000 дітей (у попередні роки – 1261,0). Рівень захворюваності в дітей цієї вікової групи високий у міських (1507,7) і сільських мешканців (1008,0 на 1000 дітей).

За останні 10 років показник захворюваності підлітків збільшився в 1,8 раза, у т. ч. на хвороби органів крові – у шість разів, сечостатевої системи у 3,5 раза, нервової системи – у два рази.

У дітей, які вступили в перший клас, вдвічі зменшується рухова активність. Перелік рухів призводить до того, що у 15 % старшокласників спостерігається гіпертензія, близько 15 % має надмірну масу тіла, майже 30 % страждає на інші хронічні захворювання, близько 30 % дітей мають недостатній фізичний розвиток, порушення опорно-рухового апарату [5; 6].

Останні наукові дослідження свідчать, що рівень здоров'я студентської молоді та випускників вищих навчальних закладів країни також викликає тривогу. За даними медичних обстежень та опитувань, із 10 студентів дев'ять мають відхилення в стані здоров'я; на 100 студентів припадає близько 95 і більше захворювань різної етіології, а 30 % перебуває на диспансерному обліку. Майже половина складу студентів (46,5 %) не відповідає середньому рівню нормативу фізичної підготовленості, що гарантує стабільне здоров'я.

Не можна не погодитися з тим, що проблема формування здорового способу життя підростаючого покоління постає перед нами як медична, психологічна, педагогічна, соціальна, тому що здоров'я проявляється на фізичному, психологічному, соціальному рівнях [5–8].

На сьогодні в Україні діють державні програми, спрямовані на пропаганду здорового способу життя, створено мережу “Центрів здоров'я”, відкрито безліч різноманітних спортивних клубів, але значних позитивних зрушень у покращенні фізичного, духовного, психічного, соціального здоров'я школярів і студентів не відбувається.

Створення здоров'язберігаючого освітнього середовища є головною передумовою поліпшення здоров'я учнівської та студентської молоді, що передбачає раціональне планування навчального навантаження на дитину; гармонійне поєднання її рухової активності з розумовою діяльністю; організацію збалансованого харчування тощо. Головними ознаками такого середовища має стати оптимальне поєднання методів, форм, засобів навчання, їх відповідність здібностям та віковим особливостям учнівської та студентської молоді; проведення експериментального впливу нових навчально-мето-

дичних засобів на здоров'я учнів, дотримання режиму рухової активності, створення емоційно сприятливої атмосфери навчання, культивування здоров'я тощо.

Зазначена проблема є важливим складником гуманітарної політики держави і вирішуватись вона має комплексно, за взаємодії різних соціальних інститутів суспільства, орієнтованих на створення умов та реалізацію завдань формування здорового способу життя учнівської й студентської молоді [5–8].

Нещодавно опублікований Закон України “Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» та інших законодавчих актів України” (м. Київ, 17 листопада 2009 року № 1724-VI) набирає чинності з 1 січня 2011 р. (“Урядовий кур’єр” № 2 від 06.01.2010 р.). У прикінцевому положенні цього Закону міститься вимога Кабінету Міністрів України, щоб у шестимісячний строк із дня набрання його чинності узгодити свої нормативно-правові акти із цим Законом та забезпечити перегляд і скасування центральними органами виконавчої влади їхніх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

Отже, Міністерству освіти і науки України в шестимісячний термін необхідно переглянути положення стосовно організації фізичного виховання і масового спорту серед учнівської та студентської молоді.

Насамперед це стосується виконання рішення спільної колегії Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 11.11.2008 р. “Про реформування системи фізичного виховання учнів і студентської молоді в навчальних закладах України” та затверджених нею заходів. Аналіз їх виконання свідчить про вкрай низьку ефективність щодо розробки і реалізації дидактичного наповнення змісту фізичного виховання у навчальних закладах, збільшення обсягу рухової активності дітей, учнів і студентів відповідно до біологічної потреби в рухах, забезпечення процесу висококваліфікованими кадрами тощо.

У системі вищої освіти наказом МОН України від 09.07.2009 р. № 642 “Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента” фізичне виховання було вилучено із блоку нормативних дисциплін і винесено за межі навчального процесу. Зміст пункту 1.4 цього наказу не дає змоги керівництву й відповідним службам вищих навчальних закладів зрозуміти механізм його виконання, бо він суперечить своїм настановам. Наведемо його в оригіналі: “Організувати навчальні заняття з фізичного виховання в обсязі чотирьох годин на тиждень як позакредитну дисципліну. Для студентів першого–другого курсів фізичне виховання планувати в аудиторне навантаження студентів, яке не може перевищувати 30 годин на тиждень. Для студентів старших курсів фізичне виховання проводити у формі секційних занять”.

Таким чином, наказом № 642 (пп. 1.1 та 1.4) Міністерство порушує спільне рішення колегії МОН, МОЗ, Мінсім'ї, молоді та спорту від 11 листопада 2008 р. № 13/1-2/10/11/1 “Про реформування системи фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України” і власний наказ від 27.11.2008 р. № 1078 “Про затвердження заходів, спрямованих на реформування системи фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України” (план заходів пп. 1, 2, 3, 5, 17).

На сьогодні під час організації й планування навчального процесу з фізичного виховання студентів вищі навчальні заклади керуються нормативними документами, дія яких Міністерством освіти і науки України не скасована, а саме: Положенням про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах (наказ МОН України від 11.01.06 р. № 4, зареєстрований Мін'юстом України 10.03.06 р. за № 249/12123), а також іншими чинними нормативними документами (актами).

Отже, пункт 1.4 наказу МОН № 642 “Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента” суперечить пунктам 2.2 і 3.1. Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах.

Непоследовність виконання власних рішень колегій, наказів і розпоряджень в питаннях організації фізичного виховання дезорганізовує планування навчального процесу у вищих навчальних закладах України, руйнує відпрацьовану роками систему фізичного виховання і студентського спорту.

У статті 4 Закону України “Про фізичну культуру і спорт” наголошено, що державна політика у сфері фізичної культури і спорту ґрунтується на засадах:

- визнання фізичної культури і спорту як пріоритетного напрямку гуманітарної політики держави;
- визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя;
- сприяння безперервності та послідовності занять фізичною культурою і спортом громадян різних вікових груп та інші пріоритети.

**Висновки.** На основі Закону України “Про фізичну культуру і спорт” мають базуватись основоположні аспекти фізичного виховання і спорту у системі освіти в Україні, які, на наше переконання, обов’язково мають бути пріоритетними, а саме:

1. Слід усіляко сприяти тому, щоб фізичне виховання і фізкультурно-оздоровча робота в усіх ланках вітчизняної освіти, від дошкільної до вузівської, закладали основу забезпечення та розвитку фізичного й морального здоров’я, комплексного підходу до формування розумових і фізичних якостей особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя і професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів і форм фізичного вдосконалення, безперервності цього процесу тощо.

2. Основними принципами фізичного виховання дітей, підлітків та молоді у системі освіти має бути формування потреби в зміцненні здоров’я засобами фізичної культури й спорту; збільшення обсягу рухової активності дітей, учнів і студентів залежно від психофізіологічної потреби в рухах; підвищення якості навчального процесу з фізичного виховання та забезпечення його висококваліфікованими кадрами, сучасними науково-методичними комплексами й відповідним матеріально-технічним оснащенням; оптимізація управління у цій сфері тощо.

3. Вирішення зазначених проблем має сприяти істотному зниженню захворюваності дітей дошкільного віку, школярів та учнів інших середніх навчальних закладів і студентів ВНЗ, допомогти профілактиці різноманітних захворювань різних систем організму. Більшість із цих захворювань є неминучими наслідками сучасного рівня і способу життя населення України й, зокрема, підростаючого покоління (гіподинамія, нерациональний режим навчання, відпочинку та харчування, перевантаження, пов’язані з необхідністю повсякденно опрацьовувати великі обсяги інформації, біомеханічно неправильні пози під час занять тощо).

4. Фізичне виховання у системі освіти за відповідного до нього ставлення має також бути важливою й ефективною складовою частиною повноцінного та гармонійного дозвілля й дієвим засобом профілактики наркоманії, алкоголізму, тютюнопаління та інших шкідливих звичок у середовищі дітей, підлітків та молоді.

5. Фізичне виховання має бути органічно пов’язаним із фізичною освітою, що дасть змогу поколінню, що підрастає, повсякчасно отримувати необхідні науково обґрунтовані знання стосовно здорового способу життя, відповідні позитивні навички та звички, що згодом дасть змогу й у дорослому житті постійно підтримувати творчу активність, високу працездатність, здоров’я і довголіття.

6. Що ж стосується ролі спорту, то він є не лише одним із важливих засобів для повноцінного фізичного виховання в системі освіти, а й сприяє вирішенню дуже важливих завдань, пов’язаних з інтенсивним розвитком міжнародного взаєморозуміння і співробітництва, взаємокорисних контактів між країнами та народами, підвищенням міжнародного іміджу нашої країни (у тому числі через виступи її юних і молодих спортсменів на кадетських іграх, всесвітніх універсиадах, інших міжнародних змаганнях), а також є важливим складником підготовки олімпійських резервів і таким чином піднесення престижу України в міжнародному спорті й загалом у світовому співтоваристві. Не менш значущим є і роль спорту як засобу згуртування і консолідації нації.

Отже, виходячи з вищенаведеного, Міністерству освіти і науки України слід терміново узгодити нормативно-правову базу щодо організації занять з фізичного виховання і спорту учнівської та студентської молоді з чинними нормативними документами.

#### *Література*

1. Про внесення змін до Закону України “Про фізичну культуру і спорт” та інших законодавчих актів України : закон України від 17 листоп. 2009 р. № 1724-VI.
2. Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах : наказ Міністерства освіти і науки України від 11.01.2006 р. № 4.
3. Про затвердження заходів, спрямованих на реформування системи фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України : наказ Міністерства освіти і науки України від 27.11.2008 р. № 1078.
4. Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.07.2009 р. № 642.
5. Омельченко С. О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків / Омельченко С. О. – Луганськ : Альма-Матер, 2007. – 351 с.

6. Про реформування системи фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України : спільне рішення колеції МОН, МОЗ, Мінсім'ї молоді та спорту від 11 лист. 2008 р. № 13/1-2/10/11/1.
7. Шкрєбтій Ю. М. Напрями реформування системи фізичної культури і спорту в Україні / Ю. М. Шкрєбтій // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту : зб. наук. пр. – К., 2004. – № 4. – С. 5–10.
8. Шкрєбтій Ю. М. Спортивне законодавство зарубіжних країн і перспектива удосконалення системи фізичної культури і спорту в Україні / Ю. М. Шкрєбтій // Теорія і методика фізичного виховання. – Х., 2005. – № 1. – С. 2–7.

#### *Анотації*

*Висвітлено стан здоров'я учнівської та студентської молоді, а також проблеми функціонування фізичного виховання в системі освіти України відповідно до нової редакції закону України "Про фізичну культуру і спорт".*

**Ключові слова:** стан здоров'я учнів та студентів, фізичне виховання як навчальна дисципліна, законодавчі та нормативні акти.

**Юрий Шкрєбтій. Реализация Закона Украины "О физической культуре и спорте" в учебно-воспитательной сфере.** В статье освещается состояние здоровья учеников средней школы и студентов, а также проблемы функционирования физического воспитания в системе образования Украины в соответствии с новой редакцией закона Украины "О физической культуре и спорте".

**Ключевые слова:** состояние здоровья учеников и студентов, физическое воспитание как учебная дисциплина, законодательные и нормативные акты.

**Yuri Shkrebtii. Realization of the Law of Ukraine "On Physical Culture and Sport" in the Teaching and Educational Area.** The article covers the health status of school and student youth, as well as the problems of physical education functioning in the system of Ukraine's education accordingly to a new edition of the Law of Ukraine "On Physical Culture and Sport".

**Key words:** health status of schoolchildren and students, physical education as a curriculum subject, legal and normative acts.